

C. VAN DE WIEL, *Vissenaken's ongekend verleden*, Leuven, 1968, 195 blz., te verkrijgen bij de auteur, Kerkstraat 124, Antwerpen (200 fr., P.C.R. 487373).

Eerwaarde Heer Constant Van de Wiel, doctor in de Beide Rechten en archivaris van het aartsbisdom Mechelen-Brussel, heeft met een uitgesproken voorliefde enkele aspecten van Vissenaken's verleden behandeld. Zijn aandacht ging vooral naar het kerkelijk verleden van dit dubbeldorp Vissenaken-Sint-Pieter en Vissenaken-Sint-Maarten, toch heeft hij een hoofdstuk gewijd aan Volk en Land met opgave van een bevolkingsstatistiek van de 17e tot de 20e eeuw en enkele summiere gegevens over land- en tuinbouw. Na een verre aanloop over de romeinse bezetting te Vissenaken (hoofdstuk 1) behandelt de Schr. in het kort de geschiedenis van de twee kerken (hoofdstuk 2 en 3). Wij zouden wel graag wat meer détails vernomen hebben over de bouwgeschiedenis. Schr. steunt voor de beschrijving van de toestand, waarin de twee kerken zich bevonden tijdens de 16e en begin 17e eeuw, uitsluitend op visitatieverslagen, die uiteraard de ongunstige en voor verbetering vatbare toestanden aangeven. De oorzaak van het materieel verval van de twee kerken, nl. oorlogsgebeurtenissen en soldatenbezetting, geeft de Schr. niet aan. Hij behandelt deze gebeurtenissen in hoofdstuk 7, maar de aandacht zou hierop moeten gevestigd worden bij het benutten van de visitatieverslagen. Bij de opeenvolging van de hoofdstukken zou het logischer geweest zijn hoofdstuk 5, waarin het patronaatschap van de parochies wordt behandeld, te laten voorafgaan op de beschrijving van de twee kerken en van de pastorijen en kerkhoven, omdat alzo de inmenging van de abdij Tongerlo, aan wie het patronaatschap werd gegeven in 1219 en 1239, beter te begrijpen. In hoofdstuk 10, waarin gehandeld wordt over de eigendommen, cijzen en renten, wordt de versnippering van het grondgebied duidelijk aangetoond aan de hand van talrijke archivalische aantekeningen. Geleidelijk aan was het grondgebied eigendom geworden van allerlei kerkelijke instellingen. De hoofdstukken 11-14 handelen over de vrijwel onbekende heilige Himelinus en zijn verering te Vissenaken. Schr. heeft de betreffende weinig gegevens rondom de heilige goed verwerkt en de volksgebruiken rondom de verering aangegeven. Over de Sint-Himelinusbron is weinig geweten en ze werd blijkbaar niet ingeschakeld in de volksverering; de auteur geeft hierover althans geen détails. Zou het bestaan van deze bron, waarvan sprake is in 1646, niet kunnen wijzen op een zeer oude Himelinusverering? Soortgelijke bronnen staan in verband met heiligen uit de hoge middeleeuwen b.v. de sint-Odradabron te Scheps onder Balen-Neet. Een vergelijkende studie met andere heiligenlevens kan misschien enig licht werpen op deze kwestie. In een laatste hoofdstuk geeft de auteur een critische lijst van de parochiepriesters. Deze nomenclatuur zou aan waarde hebben gewonnen indien enkele wetenswaardigheden of activiteiten van deze pastoors waren toegevoegd. Het boek besluit met een index van persoons- en

plaatsnamen, hetgeen de gebruikswaarde van het boek merkkelijk vermeerderd.

De auteur heeft met deze studie over Vissenaken verdienstelijk werk verricht. De enkele opmerkingen die wij hebben gemaakt zijn niet bedoeld om afbreuk te doen aan deze studie, integendeel, zij tonen aan dat wij met interesse dit boek hebben gelezen en dat wij voor sommige punten op een meer uitvoerige behandeling hadden gehoopt. Alhoewel deze publikatie in eerste instantie bedoeld was voor de inwoners van Vissenaken, heeft zij haar belang voor elkeen die zich met plaatselijke geschiedenis bezig houdt.

M. H. KOYEN, O. Praem.

ANNELIESE SPRENGLER-RUPPENTHAL, *Mysterium und Riten nach der Londoner Kirchenordnung der Niederländer*. x+225 S. Ed. : Böhlau Verlag, Köln. Pr. : 38 DM.

Cet ouvrage, conçu et élaboré d'une façon très méthodique, fut rédigé comme « Habilitationsschrift » à la faculté de Théologie de l'université de Göttingen. Il fut édité comme fasc. 7 de la série : *Forschungen zur kirchlichen Rechtsgeschichte und zum Kirchenrecht*. L'auteur prend comme sujet d'investigation la « Londener Kirchenordnung », un traité, une sorte de code de droit ecclésiastique de la Réforme protestante. Ces ordinations canoniques furent à la base des ordinations ecclésiastiques de la Réforme en Frise orientale. Ces dernières ordinations furent éditées critiquement en 1963. Ces textes constituent le thème de cette étude d'Ann. Sprengler-Ruppenthal. Précisément pour autant que le sens et la portée des rites et symboles qu'on y trouve décrits sont examinés. Après une introduction générale du sens des rites et symboles dans la Réforme du seizième siècle, le rituel du Baptême et de la Cène sont décrits et étudiés. Les livres et opinions de l'évêque polonais, a Lasco, figure assez énigmatique, passé à la Réforme, qui fréquentait les théologiens de tendance protestante de Londres, et les théories de Micron, constituent les sources principales de l'auteur Sprengler-Ruppenthal dans les exposés présentés dans ce livre.

Cette étude est menée avec le sérieux que le sujet exige. Les conclusions sont déduites clairement des principes avancés. Et proposées en synthèse dans un résumé final. Quoiqu'il (p. 147) soit évident que pour a Lasco, le récit de l'institution de la Cène à la célébration de celle-ci ne soit nullement une consecration, mais seulement un « Einsetzungsbericht », il faut reconnaître que la « Kirchenordnung » dont il s'agit ici, prend les sentiments religieux des fidèles qui assistent à la Cène vraiment au sérieux et s'efforce de les rendre aussi vivants que possible; et n'omet nullement de souligner que la foi doit pénétrer la vie entière des fidèles. — Plusieurs clichés reproduisent des spécimens de textes étudiés dans le livre.

J. B. VALVEKENS, O. Praem.